

Pubers denken over de toekomst

GLOBAL THINKIN

Sinds mensenheugenis bereiden volwassenen kinderen voor op hun toekomst. Natuurlijk pakt iedere nieuwe generatie dat anders aan. Daarom heeft de jeugd de toekomst. Wat wij kunnen doen, is kiezen voor een aanpak waar we in geloven, werken aan resultaten en onszelf verbeteren waar dat kan. Ik geef u graag een indruk van het Global Thinking Project en de aanpak waarmee mensen in dit project de regie over hun toekomst in handen nemen.

In het Global Thinking Project denken leerlingen in het voortgezet onderwijs wereldwijd gestructureerd na over thema's die hun toekomst bepalen. Denk aan schaarste, milieu, corruptie, drinkwater, energie en internationaal recht. Het project beleeft dit schooljaar zijn vierde editie en wordt mede ondersteund door ondermeer het Europees Platform, Rotary en Upact. Onze aanpak bestaat uit twee pijlers: de socratische methode en het scenariodenken.

Bedenk de toekomst

De kern van het Global Thinking Project is dat jongeren zichzelf leren hoe ze een gewenste toekomst kunnen bedenken, ontwerpen en bepalen. Ze worden uitgedaagd kritisch en creatief te denken en samen met leeftijdsgenoten problemen te analyseren en oplossingen te concipiëren.

Veel jongeren zien een groot contrast tussen de huidige realiteit en de door hen gewenste toekomst. Ze zien niet alleen een globale financiële crisis, maar ook een voedsel-, drinkwater-, energie- en klimaat-crisis. Armoede en ziektes als malaria en aids zorgen voor grote spanningen. Honger

en obesitas zijn twee gezichten van hetzelfde verdelingsvraagstuk, dat volwassenen kennelijk niet opgelost krijgen. De opeenstapeling van crises maakt duidelijk dat mensen sterker dan ooit wereldwijd met elkaar verbonden zijn.

Wereldburgers

Om jongeren te inspireren tot het gezamenlijk maken van heldere keuzes waarmee ze hun toekomst verbeteren, is het van belang dat zij leren zien wat de mogelijke paden zijn, hoe ze hun persoonlijke visie op de (on)wenselijkheid van die paden ontwikkelen en hoe ze gezamenlijk invloed op die paden kunnen uitoefenen. Kortom: hoe ze zich kunnen ontwikkelen tot wereldburgers. Iedereen die grote problemen onder ogen ziet, beseft dat ze alleen zijn op te lossen door gezamenlijk ontworpen en uitgevoerd beleid. Dat vereist ondermeer dat je over grenzen kijkt. Onze individuele toekomst is nauw verweven met onze gezamenlijke toekomst, zoals ook onze individuele acties van invloed zijn op de gehele planeet.

G PROJECT

Inzicht in het Goede

Volgens de Griekse wijsgeer Plato *doen we wat goed is*, zodra we weten wat goed is. Inzicht krijgen in het Idee van het Goede staat dan ook centraal in Plato's filosofie. Zijn leermeester Socrates beschouwde het Goede als een ordeningsprincipe voor het hele leven. Alles en iedereen zou daarop gericht moeten zijn. Slechtheid vloeit voort uit onwetendheid. Vandaar dat opvoeding en scholing volgens beide wijsgeren onmisbaar zijn op de weg naar een ideale samenleving. In de ideale staat zorgt de overheid ervoor dat de individuen worden opgevoed tot volwaardige burgers, die hun taken vervullen overeenkomstig hun natuurlijke aanleg. De lezer die in Plato's werk zoekt naar een duidelijke beschrijving van 'volwaardig burgerschap' of 'het Goede' komt echter bedrogen uit. Plato geeft evenmin als Socrates pasklare antwoorden. Hij neemt zijn lezers mee in een denkproces. Door in *dialogvorm* te schrijven, stimuleert Plato de lezer niet alleen zelf na te denken. Hij doet ook een beroep op het gevoel, de wil en het gedrag van de lezer, zodat die tot een doorleefde ervaring van inzicht kan komen. Weten is volgens Plato niets anders dan deze vorm van verinnerlijkte kennis. Voor Socrates en Plato is filosofische gespreksvoering de beste (leer)methode om te komen tot zelfkennis en inzicht. Filosoferen is voor hen: morele ontwikkeling.

Filosoferen in het onderwijs

Als je een goed filosofisch gesprek voert, bijvoorbeeld in het klaslokaal, heb je het gevoel dat je werkelijk tot elkaar komt. Dat het een echt gesprek is, omdat je gezamen-

lijk nadenkt. Je probeert je te verplaatsen in de ander. Hierdoor kun je boven je eigen individuele denken uitstijgen en tot gemeenschappelijke inzichten komen. In je eentje is het vaak erg moeilijk of zelfs onmogelijk om tot dat soort inzichten te komen. Je zou kunnen zeggen dat het filosofisch gesprek een manier is om bruggen te bouwen van je eigen, veelal beperkte denkwereld naar een gezamenlijke denkwereld. Je maakt je als het ware los van je eigen denken en wordt er de waarnemer van. Als je je gedachten bewust waarneemt kun je ze ook beter bezien, begrijpen, aanscherpen, onderbouwen, accepteren, relativiseren of herzien.

Een filosofisch gesprek of een filosofische dialoog is een heel ander soort gesprek dan een discussie of debat. In een discussie of debat geven mensen hun mening met het doel de ander te overtuigen. In het beste geval vervangt jouw mening die van een ander, maar vaak komt het niet zo ver. Goed luisteren is in een discussie zelden mogelijk, omdat de deelnemers al hun energie besteden aan de aanval en verdediging. Daarom leiden discussies vaak tot gespannen situaties of zelfs ruzies. Vreemd genoeg wordt er in ons onderwijs tot op heden veel meer waarde gehecht aan het debatteren dan aan het filosoferen.

Global Thinking Project

Van maart tot juni 2013 wordt voor het vierde achtereenvolgende jaar het Global Thinking Project (GTP) georganiseerd. Het GTP is een internationaliseringsproject voor vierdejaarsleerlingen van het Gymnasium Felisenum (Velsen-Zuid), de Hogere

Meisjesschool Bloemhof (Stellenbosch) en het Queens' College (Queenstown) in Zuid-Afrika. In de lessen voorafgaand aan het GTP krijgen de leerlingen een gedegen basiskennis van de thema's en begrippen die komen kijken bij internationalisering: pluriforme samenleving, mensenrechten, internationale organisaties. Verder leren de leerlingen in deze fase hoe en waar ze aan betrouwbare informatie kunnen komen. Tijdens het project onderzoeken groepjes leerlingen, begeleid door getrainde docenten, een door henzelf gekozen thema.

Socratische houding

Gedurende het GTP nemen de begeleidende docenten een socratische houding aan en leiden ze filosofische gesprekken. Socrates is bekend geworden door de manier waarop hij filosofische gesprekken voerde. Voor Socrates was filosofie een sociale activiteit, een gesprek tussen twee of meer mensen die op zoek zijn naar wijsheid (inzicht, ware kennis). Hij voerde gesprekken met iedereen die dat wilde, op de meest uiteenlopende locaties in Athene. In die gesprekken probeerde hij mensen tot inzicht te brengen. Niet door antwoorden te geven, maar door vragen te stellen en gezamenlijk ervaringen te onderzoeken. Hij was ervan overtuigd dat je een inzicht niet verwerft door het voorgeschoteld te krijgen, maar alleen door *zelf te denken*. Om tot inzicht te komen, moet je dus bereid zijn je in te spannen; je eigen gedachten en overtuigingen duidelijk te verwoorden en te onderzoeken, aandachtig te luisteren naar de gedachten van anderen, anderen proberen te begrijpen. De bekendste filosofische gespreksvorm is genoemd

Doelstellingen van het Global Thinking Project:

- *Leerlingen bewustmaken van het feit dat ze wereldburgers zijn en ervoor zorgen dat ze dit besef uiten.*
- *Leerlingen laten samenwerken, lokaal in groepjes én op afstand (e-learning) met (groepjes) jongeren uit andere culturen.*
- *Leerlingen de rol van cultuurverschillen laten identificeren, leren van elkaar en leren openstaan voor elkaar door dialoog/socratische gespreksvoering.*
- *Leerlingen bewust laten worden van grensoverschrijdende problemen.*
- *Leerlingen een eigen mening laten vormen/formuleren over de door hen gewenste toekomst.*
- *Leerlingen bewust laten worden van de processen die invloed hebben op de door hen gewenste toekomst.*
- *Leerlingen de regie in handen geven en inzicht geven in de eigen verantwoordelijkheid en de eigen mogelijkheden om hun gewenste toekomst mogelijk te maken, en om ongewenste scenario's te voorkomen.*
- *Vergroten van de belangstelling voor de Engelse taal bij leerlingen, door ze veelvuldig te laten communiceren met leerlingen abroad (verhogen niveau).*

Inmiddels is het GTP geïntegreerd in het schoolcurriculum van het Gymnasium Felisenum (Velsen-Zuid), de Hogere Meisjesschool Bloemhof (Stellenbosch) en het Queens' College (Queenstown) in Zuid-Afrika, en hebben vier andere scholen aangegeven mee te willen doen. Tegelijkertijd werven we nieuwe scholen over de hele wereld.

The Global Thinking Project is a project that brings students from different parts of the world in contact with each other and facilitates their thinking about the future: (y)our future!

naar Socrates. Een socratisch gesprek is een leer methode die wordt gebruikt als mensen gezamenlijk een vraag of thema willen onderzoeken.

Door de socratische houding van oprecht niet-weten ondersteunen de begeleidende docenten de leerlingen in hun ontdekkingen (*guided discovery*). Ze leiden socratische gesprekken over fundamentele vragen die leerlingen zelf hebben geformuleerd. Vanzelfsprekend hebben deze vragen betrekking op het door hen gekozen thema. Zo onderzochten leerlingen die het tijdens het laatste GTP (maart-juni 2012) het thema kinderarbeid hadden gekozen de volgende vragen: *Wat zijn kinderrechten? Wanneer koop je bewust?* en *Wat is een goede ouder?*

Tijdens deze socratische gesprekken leren de leerlingen dus niet van de docent, maar van elkaar. Ze worden zich bewust van hun rijkdom aan eigen kennis en van de kracht van de denkprocessen waarmee ze zelf, gezamenlijk, kennis creëren. Dat geeft ze zelfvertrouwen, onontbeerlijk voor al het leren. Omdat ze ook leren openstaan voor de meningen van medeleerlingen en zich kwetsbaar op durven stellen, leren ze ook hun eigen opvattingen beter te onderbouwen, bij te schaven of radicaal te herzien.

Scenariomethode

De basis van het GTP ligt in de scenariomethode. Deze methode, ook wel 'scenariodenken' genoemd, wordt al tientallen jaren succesvol toegepast in het bedrijfsleven. De methode is oorspronkelijk door Shell ontwikkeld. Door toekomstige ontwik-

kelingen in beeld te brengen, streefde men naar een reductie van onzekerheid in de te verwachten mogelijkheden. Met behulp van de scenariomethode werken leerlingen in het GTP toekomstscenario's uit. Ze verplaatsen zich naar het jaar 2022. Hierdoor komen ze met hun gedachteproces 'los' van het heden. Ze stellen zich voor hoe de toekomst eruitziet en worden zich bewust van hun eigen waarden, van trends in actuele en toekomstige ontwikkelingen en van onzekerheden. Online onderzoek in combinatie met interactieve groepsprocessen (socratische gesprekken, dialogen en gezamenlijke brainstormsessies) vormen de basis van een collectief leerproces. Daarbij werken ze aan opdrachten als:

1. Denken over eigen waarden: onderzoek en opstellen van een waardenhiërarchie.
2. Kiezen van een interessant thema om te onderzoeken, formeren van groepjes.
3. Beschrijven van een dag in je leven in 2022 (individueel).
4. Analyse van zekere en onzekere trends, gerelateerd aan het gekozen thema.
5. Komen tot een viertal scenario's op basis van trends en drijvende krachten.
6. Ontwikkeling van en reflectie op de vier verschillende toekomstscenario's.
7. Presentatie van de ontwikkelde toekomstscenario's en gezamenlijke reflectie.
8. Formuleren en onderbouwen van beleidsadviezen: Hoe kunnen onwenselijke trends worden omgebogen en

hoe kan het meest ongewenste toekomstscenario worden voorkomen? Hoe kunnen wenselijke trends verder worden gestimuleerd en hoe kan het meest gewenste toekomstscenario gerealiseerd worden?

De uitwerking van bovengenoemde opdrachten inclusief een professionele rapportage wordt gepubliceerd in het Engels op de online leeromgeving, zodat leerlingen en docenten van andere scholen in de wereld daarvan kunnen leren en profiteren.

Scenario-onderwijs is zinvol, omdat het een goede manier is om leerlingen te stimuleren na te denken over de toekomst en ze bewust(er) te laten worden van de wereld om hen heen. Met het GTP geven we leerlingen instrumenten om een kijk op het heden en de mogelijke toekomst te ontwikkelen. De scenariomethode als didactisch instrument wordt tevens als middel ingezet om specifieke leerdoelen te bereiken, zoals vakoverstijgend denken, het versterken van een onderzoekende houding, het uitstellen van een oordeel, het systematisch uitvoeren van kwalitatief en kwantitatief onderzoek, gestructureerd samenwerken en het communiceren in de Engelse taal. In het GTP worden leerlingen gestimuleerd in hun creativiteit en hun kritisch denkvermogen. Ze gaan zich meer verantwoordelijk voelen voor ontwikkelingen op wereldschaal. Ze worden wereldburgers.

De GTP-aanpak en coaching

De combinatie van de socratische methode en het scenariodenken lijkt coaches volop

kansen te bieden. Als cliënten uit verschillende teams of organisaties samenwerken aan concrete aspecten van een door hen gewenste toekomst, kan dat net als in het onderwijs veel verschillende resultaten opleveren. In de eerste plaats is dat een doordacht scenario, voorzien van de beleidsaanbevelingen waarmee het is te realiseren. Deelnemers in het onderwijs ervaren het echter vaak als minstens even waardevol dat ze nieuwe manieren van samenwerken ontdekken. Verbondenheid, diversiteit, een open en onderzoekende houding, het wegen van belangen en oog voor de ander zijn enkele van de meest genoemde waarden van de GTP-aanpak. Helpt een effectieve coach niet iedere cliënt deze resultaten uit zichzelf te halen?

Rudolf Kampers is medeoprichter en voorzitter van Stichting Leren Filosoferen. Hij leidt socratische gesprekken en verzorgt workshops en cursussen Leren Filosoferen. Verder is hij werkzaam als docent filosofie en coördinator internationalisering aan het Gymnasium Felisenum in Velsen-Zuid. Hij onderzoekt de mogelijkheden van het filosoferen op alle onderwijsniveaus binnen én buiten de vakgebieden. www.lerenfilosoferen.nl, www.global-thinking.net